

Milada Černá

**UZAJAMNE VEZE ČEŠKE I HRVATSKE
KNJIŽEVNOSTI IZMEĐU DVA RATA**

Obje književnosti — češka i hrvatska — razvijale su se s različitim političkim i društvenim prilikama u pozadini. Premda su Hrvati svojom političkom sudbinom bili bliži Slovacima, u češko-hrvatskim književnim i kulturnim odnosima vidnu je ulogu odigralo zanimanje za tradiciju koja svoje korijene vuče još iz doba ilirizma, narodnog preporoda i kolarovskog »slavenstva«, zanimanje koje se pojavilo gotovo istodobno u Čeha i jugoslavenskih naroda, posebno pak u Hrvata. Ova tradicija trajala je gotovo cijelo XIX stoljeće a naročito snažno se očitavala potkraj stoljeća. Nakon prvog svjetskog rata poprimilo je na češkoj strani zanimanje za Jugoslavene još jači zamah pa i službenu podršku političke linije Male antante.

Pored starog časopisa »Slovaňský přehled« pojavile su se specijalne revije »Československo-jihoslovanská liga« (1921—1926) i »Československo-jihoslovanská revue« (1931—1939). Oko njih okupio se poširok krug suradnika: sveučilišnih i srednjoškolskih profesora,

redaktora, književnika i književnih prevodilaca.¹ Ovi časopisi, zajedno sa »Slovanským přehledom«, ne računajući u to stručne i znanstvene časopise kao što su »Slavia« i »Časopis pro moderní filologii«, bili su glavni izvor mnoštva informacija o jugoslavenkim narodima i njihovim književnostima za cijelu češku kulturnu i širu javnost. Uzajamnost, njegovana ovako intenzivno, bila je u Evropi toga doba usamljena pojava. Njena sustavna ocjena nije do sada izrečena.

Spomenute su publikacije, međutim, ostajale izvan glavnih tokova književnog zbivanja, ostajući samo dijelom pod njegovim utjecajem, djelujući zbog toga samo posredno. U glavnim književnim revijama dvadesetih i tridesetih godina vodila se borba za novi umjetnički izraz i idejno-estetičke kriterije, određivana, u prvom redu, odnosom prema socijalističkoj revoluciji. Rješavao se u njoj odnos prema marksizmu i proletarijatu. Prevladala je orijentacija podržavanja veza sa SSSR, sovjetskom kulturom i književnošću. Suprotno ovom nastojanju zadržali su takozvani »uzajamnosni časopisi« službenu, čak i konzervativnu liniju.² U istraživanjima češkog interesa za hrvatsku književnost usmjerila sam se na glavne češke časopise s namjerom da utvrdim u kojoj je mjeri, u kom pravcu i kom smislu prodrlo poznavanje i svijest o hrvatskoj književnosti u osnovne tokove češkog književnog života.

Od glavnog značenja bili su prijevodi iz suvremene hrvatske književnosti, najavljivani i prikazivani, ili bar zabilježeni u mnoštvu časopisa. U samostalnim knjigama bio je relativno najviše preveden i tiskan Miroslav Krleža. U dvadesetim godinama bile su to pripovijetke iz ciklusa *Hrvatski bog Mars* (u prijevodu V. Chába i O. Kolmana), a u tridesetim godinama *Povratak Filipa Latinovicza* (1936., prijevod V. Vrzalove), izbor pjesama (u prijevodu V. Nezebede, 1937). Još 1931. izvedeni su *Glembajevi* na sceni kazališta »Na hradbách«, a 1937. u Narodnom kazalištu. Nazor je također bio preveden tridesetih godina, ali u dosta jednostranom izboru — *Svjetinik*, 1935., dva izdanja *Priča iz djetinjstva*, 1936., *Galebovi*, 1936. (sve u prijevodu A. Urbanove), te poezije u izboru V. Nezebede (1935). Vojnović je bio preveden još potkraj XIX stoljeća i prikazi-

---

¹ F. Wollman, J. Heidenreich, J. Heidenreichová-Holečková, O. Berkopec, K. Paul, O. Kolman, A. Beringer, J. Hudec, J. Urban, A. Urbanová, L. Žilka, F. Sedlaček, V. Cháb, V. Nezebeda, F. Čuberka, B. Sístek, V. Vrzalová, R. Lužik, J. Nečas, F. Bicek, O. Babler, J. Zavada, J. K. Strakaty, J. Pelíšek i dr.

² Tako npr. J. Weil, poznavatelj sovjetske kulture i književnosti, kritizira 1929. god. »Slovanský přehled« zbog konzervatizma i zbog ignoriranja sovjetske književnosti. »Ništa Pasternakova, veli on, pa ni od Majakovskog, Selvinskoga, Asejeva, Tomaševskog, Sklovskog, Tynjanova itd. U tom pravcu« — nastavlja Weil — »donose neusporedivo više nestručni časopisi 'Kmen', 'Rozpravy Aventina', 'Literární noviny' i 'Red' — 'Slovanský přehled' i 'Slavische Rundschau' [»Tvorba«, 4 (1929), 1, str. 148] i 'Ješte o Slovanském přehledu', o. c., str. 190.

van na vodećim scenama praških kazališta — Narodnom i Gradskom — naročito u godinama pojačanih rodoljubnih osjećaja na prijelomu stoljeća i oko prvog svjetskog rata. Ali ni poslije rata nije izgubio na popularnosti, a prevedeno je cijelo njegovo dramsko djelo pod zajedničkim naslovom *Majke* (1938. u prijevodu J. Hudeca). Izvođena je njegova *Dubrovačka trilogija*, pa *Ekvinocijo*, *Smrt majke Jugovića*, *Lazarevo vaskrsenje*. Pored spomenutih prevedeni su i B. Lovrić, G. Krklec, M. Begović, A. Cesarec, D. Šimunović, A. Tresić-Pavičić, M. Jurić-Zagorka, a prikazivani su komadi M. Ogrizovića, M. Feldmana, P. Petrovića Pecije.

U časopisima je objavljeno veoma mnogo prijevoda i to većinom u književnim revijama tradicionalnog karaktera s prosvjetnim i slavenskim ciljevima, ali i u »Slavenskom pregledu«, »Československojhoslovenskoj ligi« i »Reviji«. Dosta je prijevoda izlazilo i u listovima, najčešće u službenim: »Národní listy«, »České slovo«, »Národní osvobození«, »Lidové noviny«, »Moravsko-slezký deník«, »Ženské noviny« itsl.

Najviše je djela tiskano iz beletrističkog i publicističkog opusa B. Lovrića, što je uvjetovano piščevim djelovanjem u Pragu, njegovom aktivnošću u obostranom informiranju o češkoj i hrvatskoj kulturi i književnosti. Mnogo je preveden Krklec (od 1922. otprilike 38 puta). Isto tako je i Krleža u dvadeset godina bio predstavljen s dvadesetak naslova. Nazor je od 1911. spadao među najprevođenije pisce (oko 53 naslova). Dalje su se pojavljivali i prijevodi djela P. Petrovića Pecije, M. Begovića, A. B. Šimića, D. Šimunovića, N. Bartulovića, S. Batušića, M. Bege, D. Domjanića, R. Katalinića-Jeretova, a ponešto i A. Cesarca, D. Cesarića, D. Tadijanovića, N. Šimića, A. Tresića-Pavičića, T. Ujevića, V. Vlaisavljevića. Spomena vrijedna je činjenica da se među prevedenim piscima ne nalazi tako osebujan pisac kao što je Slavko Kolar!

Prijevodi iz hrvatske književnosti zajedno s prijevodima iz ostalih jugoslavenskih književnosti čestim pojavljivanjem na stranicama časopisa i u katalozima novih knjiga utjecali su bitno na upotpunjenje predodžbe o književnim vrijednostima zemlje u koju su Česi često navraćali. Međutim, izbor djela odabranih za prevođenje nije bio motiviran namjerom približenja aktualnih književnih vrijednosti, tendencija ili eksperimenata. Tako npr. iz cijelog Krležinog djela osim određenog broja pjesama, novela iz *Hrvatskog boga Marsa*, *Povratak Filipa Latinovicza* i *Glembajevih* nije prevedeno ništa više, pa čak ni njegova polemička esejistika u kojoj se na plastičan način ogleda velik isječak problematike međuratnog hrvatskog književnog zbivanja i koja bi zvučala kao zanimljiv glas u živoj polemičarskoj atmosferi tadašnjega češkog književnog života. Na drugoj strani prevedeno je mnoštvo minornih, komercijalnih proza tiskanih po časopisima i u nastavcima.

God. 1937. postigli su češki propagatori jugoslavenskih književnosti značajan uspjeh. Mazačevo nakladno poduzeće pokrenulo je

reprezentativnu ediciju *Jugoslavenska biblioteka* (Jihoslovanská knihovna) i izdalo u njoj deset svezaka. Između ostalih jugoslavenskih djela izašao je Krležin *Povratak Filipa Latinovicza* (u prijevodu V. Vrzalove), Šimunovićeve *Porodica Vinčić* (u prijevodu O. Kolmana) i Nazorove *Priče iz djetinjstva* (u prijevodu A. Urbanove). Ova je akcija izraz solidne težnje za izborom reprezentativnih umjetničkih tvorevina. Zanimljivo je također prezentiranje prvog hrvatskog djela u godini 1939. — Vilovićeve romana *Tri sata* (u prijevodu J. Závade) u nakladnom poduzeću ELK. Izbor ovog djela obrazložen je pojačanim zanimanjem češke javnosti za slavenske književnosti, osobito za poljsku i jugoslavenske. Nakon intenzivnog traženja bio je — kaže se — izabran Vilović zbog čitkosti, aktualnosti teme i, pored ostalih književnih vrijednosti, zbog originalnosti kojom se razlikuje od ostalih pisaca, koji su — kako kaže prevodilac — pod utjecajem zapadnoevropskih književnosti, ruskih realista i sl.

I pored prilične količinske zamašnosti ne pruža prevodilačka djelatnost ipak odgovarajuću proporcionalnu sliku zbivanja u suvremenoj hrvatskoj književnosti. U znatnoj mjeri je izbor motiviran osobnim ukusom, interesom i književnom sklonosti stručnjaka orijentiranih više-manje na akademski način, ili književnika koji — uz ne baš mnogo iznimaka — nisu aktivno djelovali u unutrašnjem književnom životu nego se njihova aktivnost iscrpljivala u stvaranju opće književne atmosfere.

U nepreglednom mnoštvu časopisa koji su izlazili u dva međuratna desetljeća bile su redovite informativne rubrike s vijestima ili feljtonima o hrvatskoj književnosti i kulturi u širokom smislu riječi. U tom pravcu — s iznimkom »Literarnih novina« — nisu bile tako mnogo angažirane središnje književne revije tadašnjih generacija,³ u kojima je od stranih književnosti bez konkurencije vladala književnost ruska, sovjetska. One su — svaka sa svojega stajališta — izražavale interese samo za aktualne književne probleme, koji su bili nekako povezani s njihovim idejno-estetičkim koncepcijama. Stanovitu iznimku čine revije »Index«, »Středisko«, »U-Blok« što ih je uređivao marksistički orijentiran avangardista B. Václavek.

Od istaknutijih pisaca hrvatske književnosti pozornost je najčešće privlačio Krleža. U dvadesetim godinama bili su prijevodi njegovih ratnih novela popraćeni kratkim bilješkama s pozitivnim

---

³ *Mnogo sati zbog tri sata*, ELK, 4/1939, br. 5, str. 5.

⁴ J. Závada, *Prvi hrvatski roman*, ELK, o. c., str. 1—2.

⁵ »Avantgarda« 1925—26, 1927—28, »Akord« 1934—44, »Aktivist« 1936—42, »Cerven« 1918—21, »Čin« 1929—39, »Doba«, 1934, ELK 1935—41, »Host« 1921—29, »Index« 1929—39, »Kmen« 1917—21, 1926—29, »Levá fronta« 1930—33, »Orfeus« 1920—21, »Pásmo« 1925—26, »Plán« 1929—32, »Proletkult« 1923—24, »ReD« (Revue Devětsilu) 1927—31, »Tvorba« 1925—38, »U« (kvartalnik grupe Blok) 1936—38, »Zvěrokruh« 1930.

komentarima. Godine 1929. u »Literarnim novinama« (što su ih uređivale progresivne osobe V. Kaplicki, B. Mathesius i dr.) najavljen je Chábov prijevod daljnjih dviju novela, a o njihovu autoru govori se kao o jednoj od najvećih nada hrvatske književnosti.⁶ Odmah poslije toga,⁷ u intervjuu pisca K. Novog s J. Kršićem, Krleža je okarakteriziran kao najveći talent modernih jugoslavenskih književnosti koji utječe na stil mlade proze, te je istodobno izraženo čuđenje što njegova djela nisu dosad prikazivana u Narodnom kazalištu. Fučikova »Tvorba« 1929. godine pretiskala je napis R. Kaltofena *Današnja jugoslavenska književnost*⁸ za koji je građa, sudeći po iskvarenim prezimenima, preuzeta očito iz zapadnoevropskog izvora. Autor sam, čini se, nije bio dovoljno obaviješten o onome o čemu piše. I ovdje je Krleža istaknut kao vođa književne revolucije, uspoređivan je s Barbussom, pripisivan mu je i utjecaj zapadnih socijalističkih pisaca. U »Literarnim novinama« 1929. god.⁹ pretiskane su iz prvog godišta »Književne republike« (br. 2—3) neke od Krležinih bilježaka o vlastitom djelu u kojima govori o praktičkim, namjernim i slučajnim poteškoćama koje su, za cijelih sedam godina, usporile publiciranje njegova ratnog novelističkog ciklusa. Stroge riječi govore o jugoslavenskim političkim i kulturnim uvjetima raskrinkavajući reakcionarne poteze cenzure, malograđansko spletkarenje, panonsku zapostavljenost. Takve, one su zazvučale Česima netradicionalno, oprečno uobičajenom »uzajamnom duhu«.

U tridesetim godinama govori se sve češće o Krleži na stranicama čeških časopisa. U intervjuu s V. Kaplicikom¹⁰ vođenim prigodom Krležina putovanja preko Praga u Poljsku, ovaj je autor predstavljen kao veliki stvaralac nedeprimiran sredinom u kojoj živi i stvara. »To je duh slobodan, širokih zahvata, jedan od onih koji svjesno pripremaju bolju budućnost svoje zemlje i cijelog svijeta. Njegovo književno ime odavna je već prešlo granice Jugoslavije«. Autor na kraju razgovora nabraja češke prijevode Krležinih djela a objavljena je i Krležina slika. U istom godištu tiskan je ozbiljan i vrlo upućen prikaz knjige *Hrvatski bog Mars* iz pera prevoditelja i dobra poznavatelja Krležina opusa O. Kolmana.¹¹ U brnskom časopisu »Středisko«¹² premijera *Glembaja* ocijenjena je kao vrijedan umjetnički događaj a Krleža kao najbolji hrvatski dramatičar. Govori se i o njegovoj borbi »protiv šablonske modernosti«, i o tome da u nju »prodiru očito utjecaji talijanskih futurista«, a njegov dosljedan prijelaz k marksizmu smatran je »na-

⁶ Lit. nov., 3 (1929), br. 21 (61), str. 5.

⁷ *Današnje stanje jugoslavenske književnosti*, br. 23 (63), str. 2—3.

⁸ 4 (1929), br. 1, str. 214—215.

⁹ 3 (1929), br. 19 (59), str. 2.

¹⁰ *Nekoliko sati s Miroslavom Krležom*, »Panorama«, 9 (1931), str. 191.

¹¹ *O. c.*, str. 66—67.

¹² 2 (1921), str. 99.

stavljanjem borbe za nove ideje«. Vinaver u svojoj improviziranoj karakteristici jugoslavenskih književnosti, pri vrednovanju koje primjenjuje ultrakritičarski stav, smatra Krležu najjačim piscem revolucionarno radikalnim ekspresionistom.¹³

U ozbiljnim i kritičkim napisima Lj. Jonkea o jugoslavenskim književnostima Krleža je vrednovan kao jedini jugoslavenski duh evropskog formata.¹⁴

U ovo doba različiti časopisi, samo površno upućeni u složenost književnih polemika u Hrvatskoj i Srbiji, s neskrivenim simpatijama prema Krleži, ne više praznorječivo nego konkretno pišu o njegovim sukobima. Pod šifrom »Ns« (Nečas) objavljen je o Krleži napis s naslovom *Slučaj Miroslava Krleže*¹⁵ u kojem autor negoduje nad sustavno grubim napadima čitavog tiska na »svestranog i istaknutog pisca«. Parafrazirajući istoimeni članak L. Žimbreka u »Književnim horizontima«¹⁶ zaključuje autor da je u ovom slučaju očito »koliko je gruba i sitničava zagrebačka štampa i kako su tužne umjetničke sudbine u današnjoj Jugoslaviji« gdje većina časopisa odbija pisca kojemu »u prvom redu domovina može biti zahvalna što se zna za njenu poslijeratnu književnost u svim kulturno i umjetnički razvijenim državama Europe«.

Komunistički orijentirana revija »Čin« urednice M. Majerove 1934. g. posvećuje pažnju sve očitijoj fažizaciji kulturne politike u Jugoslaviji, rekapitulira regresiju političkog razvoja od god. 1929. i s izrazitom simpatijom ističe postojanje revolucionarnog duha mlade generacije na čelu s Krležom i Bogdanovićem i njihovim časopisom »Danas«, jedine revije »koja nije u službi tame i laži«. Václavekov »Index« vodeći borbu za socijalistički realizam u drugoj polovini tridesetih godina donosi i *Nekoliko bilježaka o najnovijoj jugoslavenskoj socijalnoj poeziji* L. Žilke.¹⁷ Njegova je estetička koncepcija ljevičarski sektaška a pristup književnim pojavama površno ideologizirajući. Ali ipak i u ovako sumarnom pregledu kad govori o prevedenim djelima — *Hrvatskom bogu Marsu* i *Glembajevima* — kaže da je u nas Krleža jedini predstavnik hrvatske i srpske socijalne književnosti. U sličnom duhu piše opširnije i o Krležinim časopisima. Iako ne zauzima do kraja jasno stajalište, opći ton upućuje na zaključak da Žilka stoji na strani mladih, koji su po njegovom mišljenju idejno — ne umjetnički — Krležu prestigli. Tomu dodaje grubi nacrt njihovih pozicija i pravac njihove kritike koja Krležu okrivljuje da nije dao ništa što bi objašnjavalo kulturna i društvena pitanja s gledišta historijskoga materijalizma,

---

¹³ J. Urban, *Nova jugoslavenska književnost. Iz razgovora s pjesnikom Stanislavom Vinaverom*, »Rozhledy po literatuře umeni«, 1 (1932), br. 14—15, str. 105—106.

¹⁴ *Mlada Jugoslavija*, »Lit. n.«, 8 (1935—36), br. 6, str. 3. i br. 8, str. 3.

¹⁵ »Rozhledy po literatuře a umeni«, 4 (1935), br. 24, str. 194.

¹⁶ Br. 6—7.

te da koketira s nadrealizmom. U nastavku veli da u Krležinim pogledima postoje proturječnosti koje ukazuju na pometnju u građanskoj klasi. U zaključku, kad Žilka govori o općoj oskudnosti socijalne pjesničke produkcije, izuzima ipak Krležino djelo kao neosporivu književnu vrijednost. U osnovi je ovom nalik i koncepcija napisana *O socijalnoj i proleterskoj književnosti jugoslavenskoj* objavljen u časopisu »U-Blok« što ga je uređivao Václavek.¹⁸ U kontekstu priloga spomenutih čeških pisaca i kritičara dobija Krleža, slično kao u spomenutom »Indexu«, dosta važno mjesto. Stav prema Krleži u stanovitoj mjeri proturječi osnovnoj intonaciji pregleda književnosti od XIX stoljeća. Autor napisa stavlja Krležu ispred A. Cesarca i I. Dončevića, ponovno ga naziva snažnom pojavom socijalne književnosti u Jugoslaviji koja će dugo ostati uzorom mladih proleterskih jugoslavenskih pjesnika pa i ako se oni od njega ideološki odvoje. Nadalje veli da je u zbirci ratnih novela prvi put oštro »prosvjedovao jugoslavenski proleter«, prvi put se u znak prosvjeda pobunila masa. Krleža je progovorio ne samo kao umjetnik kojeg do sada nitko nije uspio nadmašiti u njegovim neusporedivim slikama degeneriranih građanskih tipova iz *Glembajevih*. Za pisca je karakteristična nesigurnost u općoj ocjeni Krležine složene pojave. Prigovara Krleži zbog »stanovitog fatalizma kojim je obilježen njegov revolt i koji je na kraju odvuкао, inače zaslužnog socijalističkog realista u maglovit logor Ristićevog nadrealizma, gdje je morao svoje marksističke ideje podosta deformirati da bi ih mogao strpati u te nove ideološke koncepcije. I u reviji 'Danas', zajedno s beogradskim nadrealistima, htio je spasiti umjetnost od 'okoštale' tendenciozne socijalističke književnosti. Svi mladi proleterici su se otuđili ne mogavši podnijeti ovaj ideološki salto mortale svoga negdašnjega učitelja i odrekli ga se na isti način na koji su ga proskribirali 'desničari' zbog njegova beskompromisnog antiklerikalnog i antifašističkog stava. Tako je danas Krleža u jugoslavenskoj književnosti potpuno usamljen«.

Godine 1936. objavljene su veoma pozitivne i upućene vijesti J. Nečasa o novim Krležinim knjigama *Evropa danas* i *Povratak Filipa Latinovicza* kao o događajima sezone, isticana je idejna angažiranost i estetičke vrijednosti ovih djela,¹⁹ a god. 1937. izašla je stručna studija J. Heidenreicha — tada docenta na filozofskom fakultetu Karlova sveučilišta u Pragu — u kojoj je po prvi put učinjen uspio pokušaj objektivnog opisa razvojne linije Krležina stvaralaštva.²⁰

---

¹⁷ 7 (1935), br. 4, str. 44—46.

¹⁸ 1 (1936), str. 279—287. Žilka je kao češki stipendist studirao na Beogradskom univerzitetu 1934. godine.

¹⁹ »Rozhledy po lit. a um«, 5 (1937), br. 5, str. 43.

²⁰ »Čsl.-jihosl. revue«, 7 (1937), br. 3, str. 50—56.

Zanimanje za Krležinu osobu imalo je specifičnu težinu. Nije bilo izazvano samo tradicionalnim simpatijama prema slavenskom jugu, već živom aktualnošću idejnih i umjetničkih vrijednosti njegove pojave. Iako je znanje o njemu bilo većinom površno (s iznimkom Heidenreichovih i Kolmanovih napisa) ili publicistički informativno, njegov originalni doprinos suvremenom književnom nastojanju bio je shvaćen ispravno.

Pisac Karel Novy god. 1937. piše o Čosićevu *Pokošenom polju* i Krležinu *Hrvatskom bogu Marsu* i ponovno daje hiperboličnu karakteristiku Krleže kao najvećeg jugoslavenskog pisca.²¹

Oduševljen interes za Ivu Vojnovića bio je međutim, obojen tradicionalnim slavenskim patetičnim tonom. Vojnović, koji je prevođen i izvođen na sceni u Pragu već do kraja XIX stoljeća, bio je toplo dočekan i od publike i od kazališnih kritičara. Djelovao je u Pragu ne samo svojom umjetničkom originalnošću, koja je podupirala jugoslavenski mit bilo kosovskom tragično-heroičkom simbolikom bilo dubrovačkom dekadentno-nostalgičnom atmosferom. Na češku je publiku djelovala potresno i upečatljivo i njegova sudbina za vrijeme rata. Karakteristično je u tom pogledu mišljenje F. X. Šalde izrečeno u povodu pjesnikova šezdesetog rođendana: »Autor *Dubrovačke trilogije*, *Majke Jugovića* i *Vaskrsenja Lazareva* (sic!) istinski je posvećeni pjesnik i umjetnik u punom smislu riječi, majstor plemenitog pjesničkog izraza, usijanog nacionalnog osjećaja povezanog s kultom čiste umjetnosti, njegova umjetnost služila bi na čast i mnogo većoj književnosti nego što je hrvatska, i mi, koji smo nekad među prvima u Češkoj ocijenili njegova djela i propagirali njegovo shvaćanje, šaljemo prijateljski pozdrav pjesniku koji će, kako obećava, naskoro posjetiti Prag. Narodno kazalište sprema ovih dana njegovu *Dubrovačku trilogiju*, djelo kojim se upisao u naša srca prošlih godina«.²²

Prigodom izdanja pet Vojnovićevih komada pod naslovom *Majke*²³ preštampani su u časopisu »Panorama« odlomci čeških kritika J. Vódaka, O. Fischera, J. Machala sa superlativnim ocjenama.²⁴ Dalje se na stranicama časopisa češće pojavljivalo ime Milana Ogrižovića u mnoštvu vijesti o inscenacijama njegove *Hasanaginice* na češkim scenama. Vijesti, glose, prikazi propraćivali su i djela Petra Petrovića Pecije *Čvor* i *Pljusak* i Miroslava Feldmana *Professor Žic* i *Zec*.

Pored stalnih prigodnih vijesti o književnim i kulturnim novinama bili su, s vremena na vrijeme, objavljivani zbirni pregledi

---

²¹ »Panorama«, 15 (1937), str. 50.

²² *Ivo knez Vojnović-Užički*, »Kmen«, 1 (1917), br. 36, str. 6.

²³ *Matky*, prev. J. Hudec, Družstvení práce, Edicija besmrtnih, Prag 1928.

²⁴ 16 (1938), str. 174.

hrvatske književnosti ili samostalno ili u široj vezi s ostalim jugoslavenskim književnostima. Takav je npr. napis F. Biceka *Nova hrvatska književnost*,²⁵ istina podosta površan i dezinformirajući. Ovomu nalik je i napis istoga autora *Umor u hrvatskoj književnosti*²⁶ zasnovan navodno na tezi Antuna Barca iz knjige *Bilješke o starima i mladima*. U napisu je riječ o nadmoćnosti početničke mlade generacije i malaksanju srednje. A Šrámek u članku *Nova hrvatska književnost*²⁷ u kratkim, subjektivnim karakteristikama daje obavijesti o piscima i njihovim djelima. Na ovom mjestu valja spomenuti još jednom Kaltofenov prilog *Tvorbe*²⁸ s naslovom *Današnja jugoslavenska književnost* koji danas ima tek dokumentarnu vrijednost jer svjedoči o interesu ovog časopisa za jugoslavenske književnosti. 1920. god. izlazi prilog prevodioca K. Hádeka *Suvremena jugoslavenska drama*²⁹ u kojem su pretežno spominjani Hrvati: I. Vojnović, M. Ogrizović, J. Kosor, F. Hrčić, P. Petrović Pecija, H. Tomić, I. Velikanović. Spomena je vrijedan i pretisak u Jugoslaviji tada napadanog predavanja D. Prohaske *Glavni pravci srpsko-hrvatske književnosti*.³⁰

Od veće vrijednosti su informacije iz pera jugoslavenskih autora, prije svega Lj. Jonkea, koji je god. 1935. veoma aktivno poradio na obostranoj češko-hrvatskoj i šire češko-jugoslavenskoj razmjeni književnih vrijednosti. U »Literarnim novinama« pod naslovom *Mlada Jugoslavija*³¹ dao je trezvenu i objektivnu informaciju o nezadovoljavajućoj književnoj klimi, niskom nivou publike, lošoj materijalnoj situaciji izdavača, nesustavnosti izdavačke politike i uzajamnom suparništvu. Dao je, također, prikaz glavnih tokova suvremene produkcije i njenih predstavnika. Na ovo izlaganje nadovezuje se članak o prevođenju čeških knjiga u Jugoslaviji.³² Za vrime svojeg boravka u Pragu, iznio je u istom listu svoje poglede na stanje jugoslavenskih književnosti književni kritičar Jovan Kršić.³³ Kršić pretpostavlja Beograd Zagrebu po šarenilu književnih zbivanja, dok uspoređujući kakvoće književnih djela ističe Zagreb i kaže da se svi pisci koji su se afirmirali izdižu iznad prosjeka. Pored Krieže upozorava na J. Kulundžića kao na najvažnijeg i najhrabrijeg dramatičara. U poredbi s češkim prilikama smatra on jugoslavensku generaciju nedostatno pronicljivom.

---

²⁵ »Pramen« (plzenjski), 4 (1923—24), br. 5—6, str. 278—283.

²⁶ »Listy po umění a kritiku«, 2 (1934), str. 68—70.

²⁷ »Literární kruh«, 7 (1939), str. 51—52.

²⁸ God. 4 (1929), br. 1, str. 214—215.

²⁹ »Cesta«, 2 (1920), str. 317.

³⁰ »Cesta«, 3 (1921), br. 32, str. 485—487; br. 33, str. 499—501; br. 34, str. 519—521; br. 35, str. 553—554.

³¹ God. 8 (1935), br. 6, str. 3.

³² *Češka knjiga u Jugoslaviji, o. c.*, br. 10, str. 3.

³³ *Nav. cit.*

Veoma je individualna slika koju daje Vinaver.³⁴ koji od Hrvata hvali Krležu i »nježnog Krkleca«. U tendenciozno koncipiranom pregledu jugoslavenske književne kritike što ga donosi »Index« 1935. godine³⁵ govori se uopće o razvoju u jugoslavenskim književnostima od njenih ranih začetaka u XIX stoljeću do suvremenosti, spominje se njena ovisnost o zapadnim književnim uzorima kao o negativnoj osobini. Od suvremenih Hrvata, pored ostalih, pozitivno je ocijenjen Antun Barac, »znanstvenik i umjetnik« a od »književno kritičarskih eklektičara« Josip Bogner zbog »konkretnosti i preciznosti«. U ovom okviru autor ponovno obračunava s Krležinom pojavom. O njemu veli da u poslijeratnom traženju ima »mnogo jasniji stav prema znanstvenom promaku i ideološkim potrebama mase«, da »zna što hoće, što mu je donijelo isuviše nespornosti i revolta mlade književne ljevice«. U prilogu nazvanom *Iz ovogodišnje jugoslavenske književne produkcije*³⁶ izražava isti autor L. Žilka kritički stav prema pomanjkanju djela koja su tematski vezana uz suvremeno socijalno i političko stanje i koja bi time omogućila uvid u život najširih narodnih slojeva, premda su to, po njegovu mišljenju, teme kojima ova zemlja »bez srednjeg staleža« upravo obiluje. Pored talenata koji obećavaju poput R. Zogovića, J. Popovića, M. Đilasa i dr. ističe on od Hrvata radikalnog Boglića i naročito Mihovila P. Miškinu. Njegova su djela, kaže »nešto potpuno novo, nešto čime se ne može podičiti češka socijalna književnost«. O romanu *Trakavica* daje opširnu idejnu i sadržajnu raščlambu. Podrobnije govori i o Krležinu učeniku Hasanu Kikiću i njegovim prozama *Ho-ruk!* i *Provincija u pozadini* nazivajući ih snažnim bezručevskim pjevanjem u prozi s naglaskom na sociološko-dokumentarnom momentu. O poeziji Nikole Polića i njegovu okretanju prema gradskoj periferiji govori s priznanjem.

Posebno o socijalnoj poeziji piše Žilka, i opet u »Indexu«.³⁷ Prvo revidira romantički aspekt koji je u Češkoj još domalo prevladavao. U razvojnem kontekstu je, kaže, tradiciju socijalne lirike zasnovao Nušić a učvrstio je jaki Krležin talent i talent njegova suputnika Augusta Cesarca. Krleži je općenito posvećeno podosta pozornosti; posebno pak njegovim polemikama i časopisu »Danas«. Parafrazirani su i nazoni Krležinih protivnika mlade generacije. O njima Žilka piše šire i sa simpatijama. Kritizira činjenicu da oni nemaju vlastiti središnji časopis, da zbog financijskih i cenzurnih razloga socijalni pjesnici nemaju ni svoju tribinu. Da nije bilo onih nekoliko almanaha kao što je npr. »Periferija«, 1930. ili skromnih, većinom debitantskih knjiga stihova, teško bismo mogli steći i približnu predodžbu

³⁴ Nav. cit.

³⁵ L. Žilka, *Nekoliko bilježaka o jugoslavenskoj književnoj kritici*, »Index«, 7 (1935), br. 6, str. 70—77.

³⁶ »Index«, 8 (1936), br. 7, str. 77—80.

³⁷ Nav. cit.

o suvremenoj jugoslavenskoj socijalnoj poeziji. Nadalje uspoređuje ovu poeziju sa češkom od prije desetljeća, spominje antologije u njihovu primitivizmu i socijalnoj romantičnosti. Potom slijede karakteristike pojedinih pisaca. Od Hrvata posebno spominje I. Frola i Boglića. Iz crnogorske književnosti hvali M. Banjevića, njegov idejni razvoj prema kolektivizmu i na kraju posvećuje znatnu pozornost poemi *Rudnik Kakanj* koja, po njemu, najizrazitije tumači ogorčenje jugoslavenskog proletarijata. Jedan kratki izvadak iz ove poeme objavljen je u prijevodu J. Taufera, poznatog češkog prevoditelja Majakovskog, u časopisu »Tvorba«.³⁸ U časopisu »U-Blok«, u Tauferovu prijevodu uz Žilkinu suradnju, nalazi se podugačka pjesma pod naslovom *Nećemo se spustiti dalje*³⁹ s bilješkom o Banjeviću i povijesnoj osnovi ove pjesme. Bilješka patetično uzvišenim tonom hvali crnogorsku guslarsku tradiciju ovog proleterskog barda izražavajući usput odbojnost prema nadrealizmu i dekadenciji. Članak *O socijalnoj i proleterskoj jugoslavenskoj književnosti*⁴⁰ daljnja je varijanta spomenute tematike proširena i djelima iz XIX stoljeća. U njemu se kritički pristupa kosovskom mitu poslije balkanskih ratova, govori protiv građanskog preuzimanja zapadnih — *izama* (nadrealizam, zenitizam) a nasuprot tome, na pojednostavljen način s neskrivenom naklonošću prema socijalnoj i proleterskoj tendencioznosti, govori se o smislu neposrednog reagiranja na zbivanja u društveno-političkoj bazi.

O hrvatskoj književnosti govori se općenito najčešće zajedno sa srpskom. Tako i ovdje pisac nakon ovoga ponovno hvali Boglića, istini za volju sa stanovitom sudržanošću prema njegovim »individualističkim elementima«. Pisac u njemu vidi hrvatsku paralelu češkom proleterskom pjesniku J. Wolkeru, da bi poslije opširnog osvrta na Krležu govorio u nastavku o »ideološki dosljednom Cesarcu« kao o beskompromisnom borcu-praktičaru, pa o Galogažinu časopisu »Kritika« koja oko sebe okuplja raspršene socijalističke i proleterske snage intelektualne ljevice i o njegovu »masovnom optimizmu« u teškim političkim prilikama. Govori i o drugom Galogažinu časopisu »Literatura«. Suprotno kritici desničara o niskoj razini ovog časopisa postavlja apologiju da je neophodno voditi polemike te tako za čistu poeziju ne dotiče vremena. Govori i o književnim proleterskim večerima, o pojačanom interesu za prijevode socijalističkih teoretičara, o »suputnicima« proleterske poezije Krklecu, Kulundžiću, Cesariću, koji, po Žilkinu mišljenju, imaju »nekoliko snažnih socijalnih pjesama«, te o Frolu, autoru »sjajnih socijalnih novela«.

Možemo reći da informacije o socijalno i realistički usmjerenom hrvatskoj književnosti, osobito o prozi, čine osnovu orijentacije

---

³⁸ 11 (1936), str. 595.

³⁹ 1 (1936), str. 250—252.

⁴⁰ Vidi gore.

češke periodike. Tome nasuprot, interes za avangardne pravce i tendencije nije se gotovo uopće očitovao. U časopisu »Červen«, koji je u inozemnim časopisima pratio isključivo revolucionarnu sovjetsku književnost,⁴¹ štampana je s potpisom Tge (tj. Teige Karel, vodeća ličnost međuratne češke avangarde i jedan od glavnih teoretičara poetizma) vijest o zagrebačkoj reviji »Zenit«.⁴² Pisac hvali ovaj moderan i živahan časopis, koji, po njemu, predstavlja iznenađenje jer je temperamentno i svježe uređivan. Dostaje temeljit prikaz sadržaja i napomena o međunarodnoj širini autorsko-suradivačkog kolektiva, dok odlučujućim izvorištem utjecaja proglašava njemački ekspresionizam i reviju »Sturm«. Članak započinje konstatacijom: »Tu je ponešto divljine i vike, te urednik lista očito uvijek radije pretjeruje samo da bi list izgledao što bujnije i divlje« pa nastavlja: »Daleko smo od toga da se u svemu slažemo s ovom novotarijom, preko noći rođenom i naprečac najavljenom jugoslavenskom modernom, koja želi izazvati novi međunarodni — izam — zenitizam. Tome unatoč ne može se osporiti da se, uz stanovitu suzdržanost, doimlje ovaj list simpatično a naročito nam je dobro došla ideja tako dosljedno međunarodno umjetničkog časopisa«.

U kratkoj vijesti iz 1932. godine *Nadrealisti u Jugoslaviji*⁴³ naglašava se njihova prekomjerna zavisnost o zapadu i zaključuje da »vršnjaci zenitizma neće biti iznenađeni novitetima«. Tridesetih je godina bio Češko aktualan, slično kao i u Hrvatskoj, ruralizam. Tako je 1937. u »Československo-jihoslovenskoj reviji«⁴⁴ izašao članak *Selo i seljak u suvremenom hrvatskom književnom stvaralaštvu* u kojem se govori o tendenciji istinskog prikazivanja života seljaka u njegovoj materijalnoj i duhovnoj bijedi. Od literature koja propagira povratak selu upozorava se na *Zbornik hrvatskih seljaka* (ur. I. Sabolić, Zagreb, 1936.), na knjigu novela I. G. Kovačića *Dani gnjeva* (Zagreb, 1936.) i Krležine *Balade Petrice Kerempuha* (Ljubljana, 1936.). Na str. 93—96. u članku *Seoski problemi u jugoslavenskoj književnosti* piše J. Heidenreich opširnije o jednom od najvažnijih problema Jugoslavije i o najizrazitijoj komponenti socijalne problematike u književnosti od Sv. Markovića do Stj. Radića. Govori se o orijentaciji Jugoslavena prema češkim ruralistima i pozitivno se ocjenjuje studija studija B. Borka *Zemlja i seljak u jugoslavenskoj književnosti* što je objavljena u češkom zborniku *Licem prema selu* (ur. J. Čapek). Veći dio teksta zauzimaju prijevod i parafraze iz ove studije. Borkove poglede na selo cijeni i B. Václavek kao najrealističnije u cijelom zborniku kojeg inače kritizira zbog

---

⁴¹ Zanimanje se okreće prema komunističkom pokretu. Npr. napis *Hrvatski komunisti*, 3 (1920), str. 81—82.

⁴² »Zenit, internacionalna revija za novu umjetnost«, Zagreb, SHS, »Červen«, 4 (1921), str. 181.

⁴³ »Lit. nov.«, 1932, br. 1, str. 5.

⁴⁴ 7 (1937), str. 82—85.

konzervativizma, nacionalizma, katolicizma, reakcionarstva itd.⁴⁵ Češka periodika toga doba prilično redovito prati hrvatske časopise. Pored niza sitnih, čisto enumerativnih vijesti,⁴⁶ izlazele su i vijesti s bilješkama o određenim časopisima. J. Ch. u časopisu »Čin«⁴⁷ informira o časopisima »Danas«, »Život i rad«, »Nova Evropa«, »Hrvatska revija«, Na drugom mjestu pod naslovom *Borba za kulturu u Jugoslaviji*⁴⁸ govori se sa simpatijama o reviji »Danas« a navedeno je i nekoliko Krležinih i Bogdanovićevih citata. Česte su bile i informacije o »Književnim horizontima« L. Žimbrega, o njegovu usamljenu borbenom stavu protiv Krležinih protivnika u doba polemika.⁴⁹ Donošeni su opširni odlomci i parafraze tekstova iz ovoga časopisa. Ne nedostaje ni obavijesti o progresivnim časopisima mladih, naglašava se lijeva orijentacija »Horizonata«,⁵⁰ izlaze opširne vijesti čak o pojedinim brojevima,⁵¹ o dvobroju revije »Savremeni rezgledi« ispunjenom prijevodima iz češke lirike, proze i kritike.⁵² Od značenja bila je pažnja koju su češki progresivni časopisi posvećivali prilikama u Jugoslaviji. Od početka tridesetih godina učestale su osude diktatorskog režima. Tako je u jednom napisu, koji je ustvari preštampano pismo A. Kopala iz Splita, pod naslovom *Jugoslavija stvarno viđena*⁵³ izraženo žaljenje što ČSR nema u Jugoslaviji stalnog dopisnika te je časopis ovisan samo o vijestima agencije ČTK koje su najčešće formulirale sukladno intencijama službene savezničke politike. Pisac izvještava i o političkim događajima od ustavnog preokreta 1929. godine i o posljedicama diktature, anarhiji, građanskim neslobodama, o srpskoj hegemonizaciji, o protusrpskim stajalištima, seljačkom pokretu i t. sl.⁵⁴

U ovom smislu zauzima se i časopis »Tvorba«, sustavno bilježeći nastupanje fašizma u Jugoslaviji, Poljskoj i Bugarskoj.⁵⁵ U doba kad

⁴⁵ »U-Blok«, 1937, str. 72—79.

⁴⁶ Npr. B., *Jugoslavenska revijalna štampa*, »Literárni svét«, 1 (1927), br. 6—7, str. 11.

⁴⁷ 6 (1934), str. 571—572.

⁴⁸ Piše O. S. R., 6 (1934), str. 305.

⁴⁹ Ns., *Slučaj Miroslava Krleže*, »Rozhledy po lit. a um.«, 4 (1935), br. 24, str. 194.

⁵⁰ Ns., *Iz jugoslavenskih časopisa, o. c.*, str. 185.; *Iz jugoslavenskih časopisa, o. c.*, 5 (1936), br. 5, str. 43.

⁵¹ Ns., »Književni horizonti«, o. c., 5 (1936), br. 5, str. 43. i *Iz časopisa, isto godište*, br. 18, str. 146.

⁵² *Iz časopisa, isti časopis*, 6 (1937), br. 4, str. 30.

⁵³ »Čin«, 7 (1935), str. 257—258. i cit. *Borba za kulturu u Jugoslaviji*.

⁵⁴ Sličnog su karaktera npr.: Z., *Podvala s parlamentarizmom u Jugoslaviji*, »Čin«, 3 (1931—32), str. 83.; Holeček; *Srpska diktatura, o. c.*, str. 848.; Smetáček Z., *Jugoslavija, o. c.*, 4 (1932), str. 707—709. i t. sl.

⁵⁵ Inž. Ránek, *Što sam vidio u Jugoslaviji*, 4 (1929), br. 2, str. 171—172.; Isti, *To Jimmy Higgins nije doživio. Prilikom prve godišnjice jugoslavenskog fašizma*, 5 (1930), str. 69.; *Ubijena tri člana komunističke omladine Jugoslavije*, 5 (1930), str. 70.; *Prosvijećena diktatura u Jugoslaviji*, 5 (1930), str. 70.; V. Borek, *Srpski imperijalizam na optuženičkoj klupi. Film o Jugoslaviji*, 5 (1930), str. 480.; O. Nový, *Sveti Sava i demokracija*, 6 (1931), str. 581—592.

je neposredno ugrožen ČSR, izrazili su hrvatski pisci svoju solidarnost na stranicama čeških časopisa. U ožujskom broju »U-Bloka« god. 1938. objavljen je proglas pod naslovom *Jugoslavenski pisci za ČSR*.⁵⁶ Bili su to glasovi zalaganja za demokraciju, koja je, kako se kaže u proglasu, uzor jugoslavenskim zemljama. Izjavu su potpisali dr B. Adžija i dr Ivo Politeo iz Zagreba i Juš Kozak iz Ljubljane. Dodane su i pjesme s borbenom socijalnom intonacijom: upadljivo bezručevska pjesma M. Klopčiča u prijevodu pjesnika F. Nechvatala *Stari rudar govori*, Pavela Golije *Marche funebre*, O. Župančiča *U spomen pjesniku J. Murnu*, pa još jedna Klopčičeva pjesma *Tri dječje želje* u prijevodima istaknutog češkog pjesnika J. Hore.

J. Heidenreich u »Radničkoj prosvjeti«⁵⁷ u prilogu *Kako vide naš rad Hrvati* uzvišenim tonom potiče kulturnu javnost da se u tadašnjoj političkoj situaciji prodube odnosi s Južnim Slavenima. Drugi dio napisa skraćeni je prijevod brošure Ivana Esiha *Što su dali Česi i Slovaci Hrvatima? Uloga Čeha i Slovaka u izgradnji hrvatske kulture* (Zagreb, 1939., 24 str.). To je u biti dosta opširno pobrajanje prinosu iz svih znanstvenih i kulturnih disciplina u vremenom rasponu od Jurja Križanića do suvremenosti koje završava zahvalnošću autora češkom i slovačkom narodu.

* * *

Zaključit ćemo ovaj dio konstatacijom da i pored neobično široke i redovite pozornosti koju su češki kulturni pregaoci ukazivali hrvatskoj kulturi u velikoj količini vijesti, priloga, prijevoda i t. sl. hrvatska književnost nije bila ovim interesom obuhvaćena u cijelosti, u punoj širini i raznolikosti njenih umjetničkih ostvarenja. Iznimka je jedino Krlježa. Polemičkom atmosferom dvadesetih i tridesetih godina, koja se neprestano vrtjela oko problema proleterska književnost — avangarda — socijalistička umjetnost — socijalistički realizam — nadrealizam i već u tridesetim godinama borba za socijalistički realizam, motivirano je i zanimanje prvenstveno za hrvatsku socijalnu književnost i njen odnos prema proletarijatu.

Rat je prekinuo sustavniji rad u prevođenju značajnih djela suvremenog stvaralaštva u trenutku kad su jugoslavenske knjige prodrle u reprezentativne edicije i kad su se u potpunosti afirmirala estetička mjerila u njihovu odabiru i ocjeni.⁵⁸

---

⁵⁶ 3 (1938), str. 141—143.

⁵⁷ »Dělnická osvěta«, 25 (1939), str. 83—87. i 108—112.

⁵⁸ Bibliografske podatke o jugoslavistici u češkim književnim časopisima crpila sam iz interne građe Odjela retrospektivne bibliografije Instituta za češku i svjetsku književnost ČSAN u Pragu. Za ovaj rad pregledani su ovi časopisi: »Akord«, 1928—33, »Aktivisté« 1936—42, »Blok« 1931, »Cesta« 1918—30, »Červen« 1918—22, »Avantgarda« 1925—26, 1927—28, »Časopis pro moderní filologii« 1919—40, »Československo-jihoslovanská liga« 1921—26, »Československo-jihoslovanská revue« 1931—39, »Čin« 1929—39, »Dělnická osvěta« 1921—42, »Disk« 1923—25, »Doba« 1934—35, »ELK« 1935—41, »Host« 1921—29, »Index« 1929—39,

Hrvatsko zanimanje za češku književnost bilo je u Pragu moguće proučiti samo u ograničenoj mjeri, sukladno pristupačnosti časopisa. U fondusu Slavske knjižnice u Pragu nalazi ih se uistinu znatna količina, ali su ipak neka godišta nepotpuna, naročito ona koja su prethodila osnivanju knjižnice 1924. godine pa i dalje, do kraja dvadesetih godina. Nedostatno su zastupljeni časopisi koji su izlazili samo kraće vrijeme (npr. »Vijavica«, »Kritika«, »Literatura«, »Kultura«, »Izraz«, »Pečat«, »Zenit«, »Vedrina« i dr.).⁵⁹

Pregled prijevoda knjiga i prijevoda u časopisima do godine 1935. pruža podosta iscrpno bibliografija O. Berkopeca.⁶⁰ O aktivnosti poslije te godine može se dobiti djelomičan uvid iz vijesti i prikaza u hrvatskim časopisima.

Posebno mjesto među prijevodima iz Češke književnosti zauzima Kršičeva *Antologija moderne češke lirike* koja pruža odgovarajuću sliku o najjačem žanru češke književnosti u njenu razvoju od kraja XIX st. do godine izdanja.⁶¹ Inventivno napisana uvodna studija zasnovana u biti na skerličevskoj estetičkoj koncepciji, po gađa dosta objektivno bitne momente i probleme češke poezije. Uz to valja ocijeniti da se urednik umio snaći u razgranatim problemima te uglavnom ispravno karakterizirati i najnovije pravce i tendencije češke književnosti do kraja dvadesetih godina. Češka strana u tom pogledu nema analogne publikacije.⁶²

»Kmen« 1917—21, 1926—29, »Kritika« 1924—28, »Levá fronta« 1930—33, »List po umění a kritiku« 1933—37, »Literární kruh« 1933—39, »Literární noviny« 1927—41, »Literární rozhledy« 1923—31, »Literární svět« 1927—28, »Moderní revue« 1918—25, »Most« 1921—22, »Naše doba« 1918—44, »Naše kniha« 1920—39, »Panorama« 1923—42, »Pásmo« 1925—26, »Plán« 1929—32, »Pramen« 1920—27, »Proletkult« 1923—24, »Prospekt« 1930—31, »ReD« 1927—31, »Rozhledy po literaturě a u měni« 1932—38, »Rozmach« 1923—27, »Rozprawy Aventina« 1924—34, »Rád« 1933—44, »Sever a výhod« 1925—30, »Signal« 1928—30, »Slovo a slovesnost« 1935—44, »Středisko« 1930—34, »Šaldův zápisník« 1928—37, Topičův sborník« 1918—26, »Tvar« 1918—26, »Tvorba« 1925—38, »U-Blok« 1936—38, »Vlast« 1918—41, »Výhledy do života a světa« 1939—41, »Zvon« 1918—41.

⁵⁹ Crpeni su podaci iz ovih časopisa: »Danas«, »Hrvatska njiva«, »Hrvatska prosvjeta«, »Hrvatska revija«, »Hrvatska smotra«, »Hrvatsko kolo«, »Juriš«, »Književna republika«, »Književni horizonti«, »Književni jug«, »Književnik«, »Kokot«, »Kritika«, »Plamen«, »Savremenik« (nepotpuna godišta ne izdvajam posebno).

⁶⁰ *Česká a slovenská literatura, divadlo, jazykozpyt a národopis v Jugoslávii*, Bibliografie od 1800—1935. »Knihy a časopisy«, »Slovanský ústav«, Praha, 1940.

⁶¹ *Moderna češka lirika*, Beograd, 1930.

⁶² Isp. npr. prikaz J. Hch-a (Heidenreicha), *Novi češki izbori iz jugoslavenske lirike*, »Čsl.-jih. revue«, 5 (1935), str. 211—212, u kom kritizira diletantizam čeških izbora V. Nezbede iz lirike G. Krkleca, J. Dučića, V. Nazora izašlih u »Jugoslavenskoj ediciji« VI. Mangela u Šumperku na Moravi, pa A. Veselog, *Lirska duša Jugoslavije* — iz prijevoda F. Čuberke, F. Hrbeka, suvremene poezije. Isto tako izbor iz lirike G. Krkleca *Pjesme*, u prijevodu B. Šisteka negativno je ocijenjen u časopisu »Rozhledy po lit«, 2 (1926—7), str. 96, zbog primitivnosti i diletantizma.

Časopis »Suvremeni pogledi« bio je — kako kaže bilješka Ns-a u časopisu »Rozhledy po literature a umeni« — posvetio češkoj i djelomično slovačkoj poeziji, prozi i književnoj kritici jedan svoj dvobroj. Tako su se našli valjda po prvi puta na stranicama hrvatskih časopisa Halas, Novomesky, Noha, Taufer, Jilemnický, Soldan, Vaclavek, Mraz, Hartl. Od prijevoda u formi knjige pozornosti je vrijedno izdanje poeme *Akrobata V. Nezvala*, jednog od najznačajnijih čeških književnika u prijevodu D. Tadijanovića.⁶³ Taj je prijevod vrlo adekvatan, bez uobičajenih prevodilačkih grešaka, bez pomicanja poetskog smisla čak i na složenijim mjestima. Laka nestašna osjetilnost, mada s tragično ozbiljnim smislom, pjesnička invencija tobože strana šutljivom, nostalgičnom i ozbiljnom Tadijanoviću, zazvučale su u hrvatskom jeziku zvonko i bez narušavanja osnovne Nezvalove težnje, otvarajući pri tom drugačije potencijalne izvore prevodiočevih stvaralačkih mogućnosti. Među često prevedenim pjesnicima u časopisima bio je Wolker, glavni predstavnik i teoretičar češke proleterske poezije, koji je u to doba bio vrlo omiljen u Jugoslaviji. U Kršićevu predgovoru dio o njemu zauzima najviše mjesta. U zagrebačkim časopisima objavljeni su i prijevodi J. Malog.⁶⁴

Interes za češku književnost ima nekoliko vidova. Pored tradicionalne upućenosti na češku književnost i kulturu s korijenima u ilirizmu dobio je interes mlade međuratne generacije jasniji zamah zahvaljujući pisanju »Hrvatske (Jugoslavenske) njive« i »Slavenskog juga« s člancima iz perâ pratitelja čeških književnih zbivanja; B. Lovrićem i D. Prohaskom. Taj se interes nije iscrpljivao u mnoštvu sitnih vijesti već je bio uperen na glavne pojave češke umjetničke književnosti. Pojavljivali su se opsežni pregledi, prikazi i vijesti osobito Lj. Jonkea i B. Lovrića. »Književni horizonti« naročito u godinama 1936. i 1937. gotovo da su u svakom broju donosili poveći članak iz češke književnosti. Može se reći da od inozemnih književnosti u hrvatskim časopisima prevladava češka književnost. U radikalno nastrojena časopisa mlade generacije to je usamljena pojava. U ostalim časopisima koji su izlazili u dvadesetim i tridesetim godinama bilo je zanimanje suradnika usmjereno pretežito na hrvatske teme. Od stranih privlačile su najviše pažnju zapadne književnosti, teorija i filozofija, te sovjetska književnost i kultura. Sustavniju pozornost češkoj književnosti posvećivala je još i »Hrvatska revija«. Od god. 1919. objavljivani su ozbiljni i upućeni pregledi češke književnosti i kazališta, ili bar kraće vijesti. U »Savremeniku« izlaze Lovrićeva *Pisma iz Praga*⁶⁵ o starijim češkim piscima s kraja stoljeća — Čapeku, Chodu, Dyku, Tomanu — odreda

---

⁶³ »Hrv. revija«, Zagreb, 1936. Suradnik na prijevodu M. Kadić.

⁶⁴ »Književnik«, 1931, str. 65; »Književni horizonti«, 1935, dva puta i 1936. četiri puta.

⁶⁵ *Prvo i Drugo pismo*, str. 388—391. i 438—441.

---

s opsežnim sadržajima pojedinih djela i subjektivnim karakteristikama pisanih esejističko-metaforičnim stilom.

Prohaska je promijenio svoj kritičarski vidik o češkom dramskom stvaralaštvu nizom stručnih, točnih i zanimljivih opaski.⁶⁶ O književnim težnjama jugoslavenskih naprednih đaka u Pragu piše I. Šrepel⁶⁷ a izlaze i vijesti o likovnim umjetnostima, glazbenom životu i sl.

God. 1923. objavljena su dva Lovrićeva pisma⁶⁸ koja sadrže dosta diletantsku moralizatorsku kritiku Čapekove *Stvari Makropulos* a na drugoj strani pozitivnu karakteristiku redateljske osobe K. H. Hillara, osobito njegova afiniteta prema monumentalnosti. »Savremenik« je također objavio članak praškog Nijemca-slavofila O. Piceka o njemačkom kulturnom životu u Čehoslovačkoj.⁶⁹

God. 1921. u časopisu »Kritika« izašao je kratak amaterski pregled čeških autora od devedesetih godina s naglaskom na demokratizmu i tendencioznosti kao bitnim osobinama djela.⁷⁰ A god. 1935. vrlo je bogata vijestima o češkoj književnosti zahvaljujući Lj. Jonkeu. U članku o K. Čapeku⁷¹ nalazi se vrlo opsežan uvod o književnom okviru i kontekstu njegova stvaralaštva počinjući od Choda i Březine do god. 1918. i novog zamaha čehoslovačke kulture, o destruktivizmu J. Haška, o vitalizmu, o intenzifikaciji socijalnog osjećanja barda proleterske poezije Wolkerja, o dubini i strogosti Olbrachta te na kraju o K. Čapeku kao predstavniku »blagog gledanja na svijet«. Jonke nabraja četiri autora koji su digli češku prozu na evropski nivo. Po njemu to su Hašek, Čapek, Olbracht i Vančura, te ostavlja po strani »ponos češki« — poeziju. Jonkeovi prilozi ističu se znalačkom bohemističkom erudicijom, vlastite su ocjene potkrijepljene ozbiljnom kritičnošću i afinitetom prema estetičkim i etičkim vrijednostima, idejnom demokratizmu i blagoj socijalnosti. Sve to temelji se na citatima iz glavnih suvremenih čeških autoriteta idealističke književne i kazališne kritike A. Nováka i F. Götza. Jonke je obavio — kako je poznato — najveći posao u propagiranju češke knjige ne samo na polju stručne publikacije, već i u prevodilačkoj praksi.

Tekuća češka beletristika nije bila u međuratnim hrvatskim časopisima redovito praćena sitnijim vijestima. Praćena je bila više u izboru ali s podosta opsežnom pozornošću. Kao što rekosmo najveći interes očitovan je prema J. Wolkeru, uzoru proleterskog pjesnika, koji je očaravao jednostavnom otvorenošću osjećaja, doživljenim kolektivizmom transponiranim u osobnu poetiku, klasički

---

⁶⁶ Npr. *Češki dramski repertoire*, »Savremenik«, 1919, str. 58—60.

⁶⁷ *Praška Jugoslavija*, »Savremenik«, 1919, str. 505.

⁶⁸ *Češko pismo*, I, str. 344. i II, str. 413—414.

⁶⁹ 1931, br. 2.

⁷⁰ R. Schwarzová, *O novoj češkoj književnosti*, str. 300—302.

⁷¹ »Književni horizonti«, str. 54—58.

jednostavnu, čak naivističku, udaljenu međutim od primitivizma i površnih manira socijalne poezije — sentimentalne sućuti ili pak agitacionog naturalizma. God. 1931. u »Književniku« izlazi biografski prikaz J. Wolкера kao pjesnika sirotinje.⁷² Pored ostalog spomenut je problem pjesnikova odnosa prema bogu kao specifičnoj crti njegova socijalizma. Napisano samo djelomično pogada osnovne vrijednosti Wolkerova djela ali pruža okvirnu informaciju o položaju ovog pjesnika u češkom književnom kontekstu. Odlomci iz njegove poezije navođeni su na češkom!

Jonke je u »Književnim horizontima« dao veoma uspjeru karakteristiku Wolkerova djela ilustriranu izborom odlomaka iz poezije,⁷³ zasnovanu na glavnim idejama kritičkih studija F. X. Šalde. U godinama 1935. i 1936. štampano je šest Jonkeovih prijevoda pjesama i proze J. Malog. Popularnost Wolкера porasla je tek sedam godina poslije njegove smrti a bila je u vezi s pojačanim interesom za socijalnu problematiku u jugoslavenskim književnostima i tendencijama socijalne poezije toga doba.

Od prozaista bili su u Hrvatskoj relativno najviše popularizirani živući klasici K. Čapek i Olbracht. U »Kritici«, odmah poslije praške premijere, štampan je veoma pohvalan prikaz B. Lovrića o drami *R. U. R.*⁷⁴ u kojem je osobito upozoravao na Čapekovo majstorstvo uključivanja ideje u oblik drame. Već god. 1920. izašao je u »Savremeniku«⁷⁵ prijevod iz knjige *Božja muka* u prijevodu B. L. (Lovrića). Lovrićevo *Prvo pismo iz Praga 1923.*⁷⁶ sadrži pored ostalog i podroban referat o drami *Stvar Makropulos*. Ne shvaćajući autorovu zamisao relativizacije cijene ljudskog života, on zauzima o djelu negativan stav, te unosi površno moralizatorske aspekte.

U »Književnim horizontima« objavljena je 1935. prva informacija općenitijeg značaja o Čapekovu djelu u književnom kontekstu od god. 1918. i glavnih književnih struja i tendencija toga doba.⁷⁷ U vezi s ovim moguće je upozoriti na činjenicu da se u svim sličnim napisima ne spominju polemike koje su tada vođene i koje su rješavale glavne stvaralačke i idejne probleme epohe. Književna avangarda, njena postupna diferencijacija u dva osnovna pravca — marksistički socijalistički realizam i poetističko nadrealistički.⁷⁸ Jon-

---

⁷² F. Pavešić, *Jiri Wolker*, str. 65—70.

⁷³ God. 1935., str. 185—191.

⁷⁴ »Kritika«, 1921., str. 194—195.

⁷⁵ God. 15 (1920), br. 3, str. 91—92.

⁷⁶ »Savremenik«, 13 (1923), str. 344.

⁷⁷ Str. 54—58.

⁷⁸ U Pragu sastavljena su od ove polemičke građe i manifesta tri sveska sa zajedničkim predgovorom *Avantgarda známa a neznáma*. Sv. 1.: *Od proletárského umění k poetizmu*, 1919—1924, »Svoboda«, Praha 1971., 764 str.; Sv. 2.: *Vrchol a krize poetizmu*, 1925—1928., Svoboda, Praha, 1972, 782. str; Sv.: *Generační diskurse*, 1929—1931, Svoboda, Praha, 1970, str. 502; Knjige je uredila skupina suradnika Instituta za češku i svjetsku književnost ČSAN pod vodstvom S. Vlašina.

ke je u svojim ogledima posvećivao pozornost univerzalnim estetičkim vrijednostima nadnacionalnog ranga, klasičkog tipa. Kod Čapeka je ocijenio njegovo osnovno filozofsko nastroj enje, humanistički interes za takozvanog malog čovjeka, male ideje i male snage, kao zamisao opozicije protiv velikih ideja i snaga koje su se doskora pretvorile u destruktivnu silu. Usmjeren u svojim prikazima uvijek na pojedina djela koja je izabrao i prema kojima je zauzeo vlastit pozitivan stav, cilj mu je bio dati poticaj za prevođenje na hrvatski. Tomu svom cilju Jonke je išao služeći se ili formom uvjerljivih raščlambi ili izravno prevedenim odlomcima iz djela, npr. odlomak iz utopijskog romana *Tvornica apsolutnog* iz 1922. god.⁷⁹

Drugi omiljeni autor Lj. Jonkea bio je Olbracht. O njemu piše 1934. god. u »Hrvatskoj reviji«⁸⁰ po prvi put vijest s opširnim odlomkom iz citata spomenutog autora o Potkarpatskoj Rusiji a prigodom odlikovanja državnom nagradom 28. listopada 1933. za roman *Hajduk Nikola*. Roman je ocijenjen kao najjače što je češka književnost uopće dala i najavljen je prijevod knjige za slijedeću godinu. U »Književnim horizontima« 1935. god.⁸¹ u rubrici »Suvremeni književni problemi« nadovezuje se Jonke na članak o Čapeku i metodom sustavne poredbe daje metaforično-opisni prikaz Olbrachtovih shvaćanja. Nasuprot Čapekovu filozofskom relativizmu postavlja on apsolutizam Olbrachtova »vrućeg srca«, bujnost osjećanja ponora ljudske duše, borbenost za prava potištenih u umjetničkom djelu ovog žurnaliste i publiciste u praksi. Na kraju Jonke daje karakteristiku umjetničke klasičnosti romana i dokumentira je odlomcima iz kritičkih napisa čeških književnih kritičara. Odmah zatim na 214. str. slijedi vijest o novoj knjizi *Brda i stoljeća* a na str. 117. odlomak iz romana *Zrcalo iza rešetaka*. Jonke je svojim napisima uvodio u hrvatsku književnost vrhunske vrijednosti češke proze. God. 1936., prije izdanja prijevoda Hašekova *Dobrog vojaka Švejka*, objavio je u časopisu prijevod treće glave prvog dijela.⁸²

1938. god. V. Jurčić u *Bilješci o Hori, Nezvalu i Seifertu*⁸³ predstavlja hrvatskim čitaocima, po njegovu mišljenju, tri najvažnija češka liričara te obećava da će o ostalima — Halasu, Zahradničeku, S. K. Neumanu, V. Zavadi — pisati kasnije. Na osnovi Šaldinih mišljenja, formulacija i pogleda, koje je upoznao u razgovorima s Horom i Seifertom za vrijeme posjeta Pragu, Jurčić piše o češkoj poeziji vrlo pozitivno. Horin utjecaj vidljiv je u tvrdnji da se u Češkoj piše čista lirika, ni deskriptivna, ni tendenciozna, ni poetistička. Pored toga on ocrtava osnovne češke književne struje i navodi njihove predstavnike.

---

⁷⁹ »Književni horizonti«, 1935, str. 93—94.

⁸⁰ Str. 48—49.

⁸¹ Str. 127—129.

⁸² »Književni horizonti«, 1936, str. 152.

⁸³ »Hrvatska revija«, 1938, str. 272—274.

Od ostalih avangardnih pojava privukla je pozornost praška scena *Oslobođeno kazalište* koje je obilježilo cijelu jednu epohu u češkom međuratnom životu. Božo Lovrić u opširnom feljtonu⁸⁴ nije doduše shvatio bit i složenu strukturu ove satiričke avangardne scene i inventivnog intelektualnog klaunskog humora autora i glumaca Voskovca i Wericha. Lovrićeve formulacije su učiteljski popustljive prema bujnoj mladosti, opširne i impresionističke. Metaforoidne refleksije i sentimentalni ekskursi daju naslutiti da se radi o nečemu sasvim originalnom i stvaralački svježem. Osim toga, on pruža niz informacija o kazalištu, o redatelju Honzlu i njegovu odnosu prema Tairovom *Raspojasanom teatru*, o repertoaru kazališta i t. sl.

Od ostalih čeških autora u časopisima su bili zapaženi Dyk, Toman,⁸⁵ Jirásek,⁸⁶ S. K. Neuman,⁸⁷ J. John,⁸⁸ F. Langer, redatelj K. H. Hillar.⁸⁹ Od mlađe generacije tu su J. Seifert⁹⁰ i F. Šrámek.⁹¹ Interesantna je činjenica da su »Književni horizonti« pretiskivali priloge o sovjetskoj kulturi i književnosti češkog komunističkog publicista J. Weila. U »Književniku« je bio pretisnut članak o odlasku nezaposlenog radnika na selo kao o pojavi krize. Autor je tog članka K. Teig, teoretičar avangarde i poetizma.⁹² O češkim knjigama pisalo se u hrvatskim časopisima također prilikom izdavanja hrvatskih i srpskih prijevoda. Tako je god. 1935. izašao u Beogradu izbor J. Malog *Savremene češke pripovetke* (u biblioteci »Luča«). U prikazu Lj. Jonkea⁹³ ovaj je izbor dočekan kao potrebna nadopuna Kršićeve antologije lirike za upotpunjenje slike o češkoj književnosti kao cjelini. Pozitivno je ocijenjeno stručno znanje priređivača, mjera njegova ukusa u izboru proza i sami prijevodi. Na početku prikazivač prigovara što je od suvremenih slavenskih književnosti poznata u Jugoslaviji jedino ruska novelistika. U »Hrvatskoj reviji« izašao je također opsežan prikaz Ive Kozarčanina.⁹⁴ Autor istina nije bohemista po struci pa i ne piše s bohemističkih pozicija kao Jonke, ali isto tako hvalom dočekuje knjigu koja sadrži »ogromne umjetni-

---

⁸⁴ »Hrvatska revija«, 1 (1928), str. 385.

⁸⁵ B. Lovrić, *Prvo pismo iz Praga*, »Savremenik«, 1919, str. 438—441.

⁸⁶ B. Lovrić, »Savremenik«, 1921, str. 88—90.

⁸⁷ B. Lovrić, *Stanislav Kostka Neumann*, »Savremenik«, 1921, str. 124—125.

⁸⁸ Prijevod pripovijetke civilno-socijalnog tona — *Svetački vijenac*, »Književnik«, 1934, str. 250—259, prev. J. Mali.

⁸⁹ O. Picek, *Pozorišni poziv Františka Langa*, »Savremenik«, 1931, str. 20—21.

⁹⁰ »Hrvatska revija«, 2 (1929), str. 308. — Kršićev prijevod pjesme *Moskva*.

⁹¹ B. Lovrić, *Prvi roman F. Šrámka: Stribrný vitr*, »Savremenik«, 1923, str. 230.

⁹² *Zelene kolonije za nezaposlene radnike*, »Književnik«, 1934, br. 6, str. 260. i br. 7, str. 270. i naslovom *Kako fašisti rješavaju problem nezaposlenosti*.

⁹³ »Književni horizonti«, 1935, str. 101—102.

⁹⁴ 1936, str. 612—613.

čke vrijednosti vanvremenskog domašaja«. Osobito hvali Olbrachta kao središnju pojavu među suvremenim češkim pripovjedačima »dobro poznatog našoj pripovijednoj javnosti po romanima *Čudnovato prijateljstvo glumca Jeseniusa* i *Hajduk Nikola Suhaj*. U nastavku prikaza Kozarčanin opširnije analizira sadržaj njegove pripovijesti *Strvoder i pas* dok o ostalim prozama govori pojedinačno i uvijek daje zamaha svom subjektivnom čitalačkom dojmu, počesto govoreći u superlativima. Naročito ističe pozornost čeških autora prema malom čovjeku i tragičnim sukobima današnjice, pune čemerne okrutne bijede, te zaključuje da knjiga »dobiva dublji smisao borbe za novu etiku i novu socijalnu pravdu«. Ivan Goran Kovačić u opsežnom članku *Srdžba na izdavače i prevodioce (Jedan mali nacrt)*⁹⁵ oštro kritizira opći nizak nivo prevodilaštva u Hrvatskoj, te dolazi do izražaja i njegov široki uvid u evropske književnosti. Kritizira diletantizam i polupismenost u izboru i kakvoći prijevoda i manija »socijalne književnosti« koja je pomjerila opći ukus«. Kovačić navodi primjere iz stranih književnosti, te između ostalog i luksuznu ediciju J. Mastnog, predsjednika Društva za zaštitu životinja iz Olomouca, koji je dao O. Bableru da sastavi antologiju svjetske poezije o životinjama. Od hrvatskih pjesnika izabrane su pjesme V. Nazora i D. Tadijanovića. Među izvrsnim prijevodima iz češke književnosti navodi Kovačić Andrićev prijevod Bezruča i Tadijanovićev prijevod Nezvalova *Akrobata*.

Interes za češku književnost izazivali su i prikazi čeških prijevoda iz hrvatske književnosti. Tako je naišla na odjek i Mazačeva *Jugoslavenska biblioteka* u Pragu. J. M. (Mali) objavljuje informaciju o ovoj akciji u »Književnim horizontima«⁹⁶ i sa slavenofilske pozicije dočekuje ovu »zdravu korekturu« dosadašnje češke orijentacije na zapadnu kulturnu sferu. U »Hrvatskoj reviji« spomenuta je i bibliografija čeških prijevoda jugoslavenskih knjiga.⁹⁷

I. Kozarčanin piše 1937. ponovno opsežnu vijest o *Jugoslavenskoj biblioteci*⁹⁸ s tendencijom apeliranja na međusobnu solidarnost malih naroda. Naglašuje značaj prodiranja hrvatske književnosti u inozemstvo i internacionalni smisao umjetničkih vrijednosti. Dočekuje Benešićevu *Biblioteku jugosloviansku* u Varšavi s podosta hvale i obavještava o pojedinačnim knjigama ove edicije. Žali što je jedno od vodećih načela izbora bio regionalni obzir a ne samo umjetnički. Spominje kako se u ostalim zemljama izdaju slavenske knjige samo po načelu slučaja, bez dubljeg znanja, te kritički govori o zaostajanju Hrvata i nedostajanju sustava u odbiru djela za prevođenje.

---

⁹⁵ »Hrvatska revija«, 11 (1938), str. 22–26.

⁹⁶ 9 (1936), str. 211.

⁹⁷ A. Šimčík, *Prijevodna literatura između Čeha i Južnih Slavena*, »Hrvatska revija«, 1935, str. 444. — Prikaz publikacije *Jihoslovanská a českoslovanská literatura ve vzájemných překladech*, »Knihopisné příspěvky«, »Spisy knihovny hl. města Prahu«, řídí J. Thon, č. 17, Praha, 1935.

Kao što već spomenuh, vijesti i članci o češkoj književnosti nisu posvećivale pažnju aktualnim stvaralačkim problemima, procesima i eksperimentima u Češkoj.⁹⁸ Samo u Kršićevu predgovoru njegovoj antologiji ukratko su, ali i ispravno, opisani poslijeratni pravci dvadesetih godina. Tadijanović piše za svoj prijevod Nezvalova *Akrobate* informativni uvod *O poetizmu Vitezslava Nezvala*¹⁰⁰ pa kaže: »U nas je već bilo donekle govora o poetizmu, no sve su to uglavnom prepričavanja nekih pojedinosti, koje možda i nisu toliko bitne za poetizam, vidjelo se, nadalje u tim kazivanjima mnogo nejasnosti i naivnosti. (A nije nužno ni opominjati da je bilo čak i plagijata)«. Navodi zato niz citata iz studija »najkompetentnijih ljudi«. Spomenuti problemi češke književnosti nisu u Hrvatskoj nailazili na zanimanje i zbog toga što je hrvatska poezija rješavala drugačije probleme od češke. Eksperimenti puni poetističkih bravura, nadovezujući se na bogate, raznovrsne tradicije poezije urbaniziranog društva, na neposredne prethodnike kao što su ekspresionizam, konstruktivizam, civilizizam, koji nisu bili bliski poeziji, mogli su suvremenim hrvatskim književnim djelatnicima zvučati strano. Zato je Tadijanovićev prijevod bio značajno obogaćenje predodžbi o poetskim mogućnostima novog tipa poezije, što je zamijetio i Goran Kovačić.

Poetizam Tadijanović karakterizira pomoću opsežnih citata F. X. Salde, te K. Teiga i samog Nezvala. Profinjeni epikurejizam, u stavu prema životu »svoditi sve na čula i nadasve na prvo čulo, vid. Ljepota poezije bez intencija, bez velikih fraza, bez dubokih namjera, bez apostolata«. Igra lijepih riječi, slobodan žonglerski duh, pročišćene senzacije, neposredne, neopterećene misli, ideologije, čuvstva i pojmovi. Odbacivanje filozofiranja i didaktiziranja bilo je oko polovice tridesetih godina — kako izlazi iz Kovačićevih formulacija — za hrvatske književnike simptomatično kao posljedica pojačane averzije prema palim vrijednostima socijalne poezije. »Najednom je nestala opasna sivoća koja je ugrožavala previše svjesno pisane stihove proleterske, i u nove je pjesme zastrujala odvažnost prema novome materijalu, ali i prema novoj moći uobražavanja, formalnom eksperimentiranju, koje je kod Wolkera bilo podređeno misaonoj građi pjesničkoj [...] Tu je i najveći dobitak poetizma. Pjesnički jezik dobio je od njega neviđenu dotad elastičnost, izgubio je akademsku tvrdoću«. Tadijanović govori dalje o oslobođenju rečenice, rime, fantazije, podsvijesti od logike misaonog postupanja jezikom. Hiperbolično uspoređuje razvoj od proleterske poezije prema poetizmu kao ulaz iz »stroge bogomolje i ispo-vjedaonice u velegradski park, gdje svira laka muzika, gdje se pleše,

---

⁹⁸ »Hrvatska revija«, str. 51—53.

⁹⁹ Tvrđenja u ovom članku vrijede samo uvjetno, jer u Pragu nisu bili na raspolaganju svi časopisi. Vidi bilj. 59.

¹⁰⁰ »Hrvatska revija«, 1935, str. 41.

---

gdje miriše cvijeće i gdje se ljudi skupljaju oko šatora i prodavalaca igrački«, igre riječi, šarade, laka melankolija. Poslije ovog općeg uvođa slijedi uspio portret Nezvalov.

Tadijanović, unatoč svemu, nije shvatio razvojnu sukcesivnost poetizma i nadrealizma. Ili ih identificira ili nadrealizam, koji se u ČSR javlja 1934. god., vremenski stavlja ispred poetizma kao raniji razvojni period. Ista zabluda je i u spomenutoj Jurčičevoj *Bi-lješci o Hori, Nezvalu i Seifertu* u kojoj Jurčić izriječno veli da je »Nezval otišao u nadrealizam a kasnije se formirao poetizam«.

U tridesetim godinama javlja se u »Hrvatskoj reviji« Žarkovićev članak o češkom ruralizmu u kontekstu evropskog ruralizma i hrvatskog seljačkog pokreta.¹⁰¹ Pravac karakterističan za tridesete godine postao je jednim od vidova opozicije protiv »izama«, protiv urbanizma s njegovim materijalizmom i individualizmom. Ruralizam većinom polazi s konzervativno-regionalnih, katoličkih, nacionalno-tradicionalističkih polazišta. U Pragu ga je karakterizirao B. Václavek.¹⁰² Žarković se međutim nizom citata poziva na češke konzervativne ruraliste Palečeka, Matulu, Knappa kao teoretičare i starog J. Holečeka (rođ. 1858) kao pisca. Žarković očito nije imao šire znanje o rasponu umjetničke realizacije češkog ruralizma (od J. Čepa do F. Krelina), u kojoj se problematika javlja mnogo šarenije. Ton članka je u suglasju s linijom »Hrvatske revije« u drugoj polovici tridesetih godina.

Moguće je dakle na osnovi proučene građe zaključiti: u međuratnom razdoblju bio je uzajamni interes čeških i hrvatskih književnih djelatnika motiviran tradicionalnim, izvanknjiževnim poticajima koji su imali korijene duboko u XIX st. Na češkoj su strani karakteristične za ovo nastojanje takozvane »uzajamnosne institucije« (»Československo-jihoslovenska liga«, »Československo-jihoslovenska revue«, »Slovansky prehled«) linija kojih je bila određivana inozemnom politikom Čehoslovačke Republike. Tradicionalno zanimanje bilo je u stanovitu smislu institucionalizirano, međutim s gledišta prenošenja umjetničkih vrijednosti stajalo je na rubu unutrašnjeg književnog tijeka. Njegovi pokretači bili su većinom ljudi koji su — i pored sve stručne upućenosti — stajali izvan glavnog domaće stvaralačkog strujanja.

Izbor književnih djela motiviran je u prvom redu socijalno-političkim momentima. Odatle u dvadesetim godinama interes za Krljevine ratne novele i u tridesetim godinama pojačani interes za Jugoslavene i socijalnu tematiku. Zanimanje za socijalno usmjerenu književnost bilo je modificirano više osobnim, ljevičarski radikalnim nastrojenjem, a ne uvijek izrazitim vrijednostima ovog vida

---

¹⁰¹ H. A. Zarković, *Književni realizam u Češkoj. Dojmovi s ruralističke književne večeri u Pragu 30. V 1934.*, »Hrvatska revija«, 1934, str. 473—479.

¹⁰² Cit. gore.

hrvatskog književnog stvaralaštva. I pored velikog mnoštva onoga što je u Češkoj bilo napisano, prevladava ipak načelo slučajnosti i osobnog ukusa propagatora. Od polovice tridesetih godina javlja se sustavnije nastojanje da se unesu u Češku najbolja književna ostvarenja što je doskora prekinuo rat.

Na hrvatskoj strani zanimanje za češku književnost imalo je drugačiji značaj. Pored opće orijentacije na zapadnoevropske i rusku književnost češka je literatura bila tradicionalno uzorom od kojeg je moguće učiti. Njeni propagatori bile su ličnosti koje su stajale bliže domaćem književnom strujanju — Jonke, Lovrić, Prohaska, Tadijanović, Kozarčanin te u stanovitu smislu i Žibrek, da ne spominjemo i druge zaslužne (poput I. Esiha, A. Šimčika i dr.). Češki književnici o kojima se pisalo u hrvatskim časopisima spadali su među vrhunske pojave. Na drugoj strani i pored stručne zasnovanosti i živih veza s češkom sredinom što su ih hrvatski propagatori imali, nije vođeno dovoljno računa o aktualnim procesima u češkom književnom stvaralaštvu između dva rata. Prevladavala je težnja da se prenesu nesporne estetičke vrijednosti da bi se proširili vidici takozvane »male književnosti«. Osim toga, pozornost je bila usmjerena prije svega prema prozi u kojoj eksperimentiranja nisu bila tako markantna kao u poeziji i književnoj kritici.

Mnoštvo analogija u teoretskim polemikama o književnosti u tridesetim godinama, u kojima se u biti vodila borba za socijalističku i marksističku estetiku u Češkoj i Hrvatskoj, i šire u Jugoslaviji — stvorilo je idealne uvjete za proširenje diskusije izvan granica i to prvenstveno prema slavenskoj braći. No usprkos tome one ipak nisu naišle na dublje odjeke. Polemičari su bili isuviše zaokupljeni unutrašnjim problemima i tradicionalnim uzorima takozvanih »velikih književnosti« a propagatori jugoslavenskih književnosti stajali su izvan njihova reda. Odatle onda i ovakve više periferne, slučajne i nedostatno produbljene veze između ovih dviju književnosti.